

Jean-Pierre Sarrazac is en Bernard Dort was verbonden aan het Institut d'Études Théâtrales van de Parijse Sorbonne.

Rudi Laermans bespreekt een boek van de eerste en een boeiende biografie over de tweede.

Over Vilar, Brecht, Strehler, Barthes et les autres.

La pensée française op zijn best

Denken over, als het even kan ook met het theater en zijn praktijk: het blijft een uitdagende bezigheid. Vooral in theatermiddens wordt vaker niet dan wel de noodzaak van een eigenstandige reflectie op het theater onderkend. Dat is bepaald geen nieuw feit. Zoals Roland Barthes al in een in 1956 gepubliceerd essay opmerkte: 'Men weet hoe verdacht het gewoonlijk is om het theater te denken (*penser le théâtre*): dat valt al gauw onder het verwijt van intellectalisme, waartegen onze professionelen met veel zelfverzekerdheid de bekende mythen van het genie, van de inspiratie, van de onschuld, van het "mètré", van de "technick", etc. uitspelen.' Als je deze zinnen leest, lijkt het alsof de theaterwereld nu al jarenlang stilstaat...

Penser le théâtre is ook de naam van een bescheiden, mooi vormgegeven boekenreeks die Jean-Pierre Sarrazac sinds medio jaren negentig bij de kleine uitgeverij Cercle leïdt. Sarrazac, prof aan het Institut d'Études Théâtrales (IRT) van de Parijse Sorbonne, geniet in Frankrijk bekendheid als theaterauteur en -theoreticus (hij publiceerde vorig jaar nog een studie over Antoine en l'invention de la mise en scène). In de door hem geleide serie verschenen zowel klassieke teksten van Stanislavski en Gordon Craig (de Franse vertaling van het nog altijd onschatbare *The Art of Theatre* uit 1911) als oorspronkelijk werk van Franse denkers. Zo vonden onder meer twee boeken van de productieve Denis Guénoun – regisseur, tekstschriftver, theatertheoreticus en filosoof – hun weg naar de reeks *Penser le théâtre*. Vooral het in 1997 gepubliceerde *Le théâtre est-il nécessaire?* is een ongemeen boeiend boek. Aan

Publiekstheater

de deenseening.

De idee dat het theater uitsluitend in zijn eigen theatraaliteit zoïets als een immanente noodzaak vindt, duikt ook op in de recent verschenen bundel *Critique du théâtre* van reeksdirecteur Jean-Pierre Sarrazac. De onderitel *De l'utopie au désenchantement* geeft goed de globale tenor van het boek weer. Sarrazac vertrekt van het ideaal van een 'théâtre populaire' waar Jean Vilar en zijn medestanders tijdens de jaren vijftig voor ijverden. In hun visie was de theaterruimte een utopische plek, een plaats waar over alle sociale scheidslijnen heen een glimp viel te zien van een toekomstige gemeenschap in de ware zin van het woord. 'We pisch theater, wég van Vilars vaak oppervlaktige ideeën over een 'populair theater'. Vilar was het uiteindelijk enkel om een democratische sering van de bovenijdelijke schoonheid (en wijsheid) van de klassiekers te doen. Brecht daar-entegen wees een nieuwe generatie op de mogelijkheden van een echt publieksgericht theater zijn *Petit manifeste de Suresnes* uit 1951. Dat-meente de kleinhandaar van Suresnes en de hoge magistrat, de arbeider uit Puteaux en de wetenschappelijke leraar verenigen, aldus Vilar in zijn *Petit manifeste de Suresnes* uit 1951. Dat-zelfde jaar zou Vilar van Avignon naar Parijs verhuizen, waar hij twaalf jaar lang met veel succes het Théâtre National Populaire (TNP) leidde. In het immense Palais de Chaillot – een twintig meter brede scène, 2700 zitplaatsen – ensceneerde Vilar klassieke na klassieke, als het even kon met steracteur Gérard Philipe in een hoofdrol.

Theater als heus publiekstheater, ja als 'publieke dienst' (het Franse *service public*): het was een erg nobele gedachte. Maar al snel viel Vilars droom van een 'unaniemistisch theater in duigen, en dan niet alleen omdat ook in het Palais de Chaillot de sociale klassenverschillen zichtbaar bleven. Belangrijker waren de nieuwe ontwikkelingen in het Franse theaterveld. Sarrazac staat uitgebreid stil bij de doorbraak van het kamertoneel in kleine zaaltjes langs de Parijse *rive gauche* tijdens de jaren vijftig. Bekett, Ionnesco, Adamov,... introduceerden een heel ander soort theater: relatief hermetisch en vooral radicaal zelfreflexief, zij het dat de zelfbevestiging in de eerste plaats uitging van de tekst en veel minder van het acteren of regiseren. Publiekstheater versus kunsttheater: het is een onderhand bekende tegenstelling, maar inderijd was ze *epochemachend*. Tegelijkertijd zorgde de ondertussen legendarische Parijse voorstelling in 1954 van Brechts *Mutter Courage* door het Berliner Ensemble voor een her-oriëntatie van de idee van een kritisch-utopisch theater, wég van Vilars vaak oppervlaktige ideeën over een 'populair theater'. Vilar was het uiteindelijk enkel om een democratische sering van de bovenijdelijke schoonheid (en wijsheid) van de klassiekers te doen. Brecht daar-entegen wees een nieuwe generatie op de mogelijkheden van een echt publieksgericht theater